

М. В. Яромка
г. Мінск, Беларусь

АПАЗІЦЫЯ «СВОЙ – ЧУЖЫ» Ў РАМАНЕ БА ДЗІНЯ «ХАЛОДНАЯ НОЧ»
І АПОВЕСЦІ В. БЫКАВА «ЗНАК БЯДЫ»

Бінарная апазіцыя «свой – чужы» дазваляе мадэляваць адносіны чалавека і свету, якія маюць вырашальнае значэнне для самаідэнтыфікацыі і выяўлення ўласнага месца сярод людзей. Бінарныя апазіцыі выступаюць

сродкам структурнага аналізу ў працах М. Бахціна [1], К. Леві-Строса [2], Ю. Лотмана [3], У. Пропа [4], В. Шклоўскага [5]. У рамках мастацкага тэксту дадзеная апазіцыя раскрываецца ў зместавым і фармальным аспектах.

Крытэрыем падзелу на сваіх і чужых у рамане Ба Дзіня (巴金, 1904–2005) «Халодная ноч» («寒夜», 1947) выступае мараль: з аднаго боку, гэта маральныя якасці чалавека, з іншага боку – стаўленне да канфуцыянскай традыцыі. У першым выпадку размежаванне «свой – чужы» адбываецца па той самай заканамернасці, што і раздзяленне добра і зла, добрых і блікіх людзей. Сваімі апынаюцца спагадлівыя, чалавечныя персанажы (Джун, суседка Джан, доктар), чужымі – несумленныя, жорсткія людзі (начальнік Джоў, Чэнь, калегі).

Аналагічна дадзены падзел адбываецца ў апавесці В. Быкава (1924–2003) «Знак бяды» (1982): персанажы, якія паводзяць сябе «па-людску» (Лявон, Васіль Ганчарык), кваліфікуюцца як свае, тады як помслівыя, бесчалавечныя (Гуж, Каландзёнак) – як чужыя. Паказальна, што ўчынкі персанажа ў дачыненні да іншых пераважаюць над такім спосабам ідэнтыфікацыі, як сваяцтва: «Паглядзеў, пусціў. Кажа: родзіч усё ж. Каб ты спруцянеў, такі родзіч!» [6, с. 182].

Размежаванне сваіх і чужых на аснове маралі не з’яўляецца ні адназначным, ні статычным. У рамане «Халодная ноч» ідэнтыфікацыя ўскладняецца наяўнасцю традыцыйнай маралі, якая дыктуе правілы паводзін чалавека адпаведна яго ролі ў сям’і: «我十八岁嫁到你汪家来, 三十几年了, 我当初做媳妇, 哪里是这个样子? 我就没有见过象她这样的女人!» (Я [маці] прыйшла ў дом Ванаў, калі мне было васьмнаццаць гадоў, больш за трыццаць гадоў мінула, я тады была нявесткай, ці ж я была такой [як Шушэн?]) [7, с. 28]; «我做媳妇的时候哪里敢象她这样! 儿子都快成人了, 还要假装小姐» (Калі я [маці] была нявесткай, ці б я наважылася рабіць, як яна [Шушэн]? Сын хутка будзе дарослым, а яна прыкідваецца маладой дзяўчынай) [7, с. 50]. Разрыў у поглядах паміж пакаленнямі стварае сітуацыю падвойнай ідэнтыфікацыі: маці, відавочна, добры, а значыць свой чалавек; у той жа час маці не прымае поглядаў сына, што робіць яе чужой. Для Вэньсюаня і Шушэн новыя погляды выступаюць прынцыпова важным складнікам ідэнтычнасці, усё іх жыццё абумоўленае верай у неабходнасць змен – ад атрыманай адукацыі да свабоднага ад традыцыйных умоўнасцей шлюбу. Ідэйны раскол, канфлікт двух спосабаў мыслення выяўляецца на асабістым узроўні праз апазіцыю свайго і чужога.

Акрамя таго, свае ў залежнасці ад сітуацыі могуць ператварацца ў чужых і наадварот. Найбольш яскравай ілюстрацыяй тут выступае стаўленне Вэньсюаня да маці: калі яны сvaraцца з нагоды Шушэн, маці трапляе ў шэраг чужых людзей, якія не разумеюць галоўнага героя [7, с. 30]; калі Вэньсюань хворы і маці клапаціцца пра яго, калі ён бачыць, як цяжка яна працуе, то думае пра яе як пра найбліжэйшага чалавека [7, с. 113, с. 166]. Такі пераход суадносіцца з бунтам супраць традыцыйнага ладу і вяртаннем

да сям’і, аднак такое вяртанне адбываецца не на падставе рэабілітацыі канфуцыянскіх каштоўнасцей, а ў выніку адзіноты, бездапаможнасці і спачування блізкім – уплыў традыцыі адступае перад асабістым досведам.

У аповесці «Знак бяды» дабро і зло выяўляюцца найперш праз маральныя якасці персанажаў: размежаванне людзей на сваіх і чужых адбываецца на падставе іх учынкаў. Так, Лявон, які заступаецца за сялян, характарызуецца як добры, свой чалавек, тады як Гуж, злапамятны, помслівы, выслужлівы перад немцамі, – як злы, чужы. Рэлігійная прыналежнасць выступае сродкам ідэнтыфікацыі толькі часткова. У згадцы пра лёс месцічковых яўрэяў немцы характарызуюцца наступным чынам: «Але гэтыя разумныя так меркавалі, што не павінны пабіць, што і немцы людзі, ды і ў Бога вераць» [6, с. 218]. Аднак падобнае ўражанне апынаецца зманлівым, што паказвае хісткасць веры як спосабу вызначэння маральных якасцей чалавека. Прычым так ідэнтыфікуюць сябе яўрэі, але не беларускія сяляне, якія жывуць у хрысціянскай традыцыі.

У аповесці прысутнічаюць такія маркеры прыналежнасці да сваіх ці чужых, як ідэалогія (асабліва падчас калектывізацыі), наяўнасць улады, мова. Калі ўсталёўваецца савецкая ўлада, валоданне зямлёй, аднесенасць да панства робіць Яхімоўскага чужым; падчас калектывізацыі адмаўленне ідэй, прызнаных правільнымі, выступае прамой пагрозай (раскулачванне, высылка); улада мусіць успрымацца як свая, бо стаіць на баку сялян. Тым не менш, падзелу, які «павінны быць», рэзка супрацьпастаўляецца суб’ектыўнае ўспрыманне герояў аповесці. Праблема ідэнтыфікацыі ўзнікае тады, калі афіцыйны падзел супярэчыць падзелу, заснаванаму на «людскай» маралі, у цэнтры якой стаіць чалавечнасць: «Дык хіба справядліва? Вы, разумныя людзі, хіба вы не бачыце! Але ж спытайцеся ў мужыкоў... У якога цёмнага дзеда спытайцеся, ён скажа вам: так жа нельга! Нельга, каб свае – сваіх!» [6, с. 177]. Ідэалагічныя погляды, улада перастаюць мець значэнне, саступаючы месца ключавога крытэрыю тым учынкам, якія робяць канкрэтныя людзі. Так, і Лявон, і Новік маюць пэўную ўладу, аднак Лявон – свой, а Новік – чужы, бо першы не пераступае мяжы чалавечнасці, тады як другі робіць гэта сам і, што горш, падштурхоўвае іншых.

Зменлівасць ідэнтыфікацыі ілюструецца вобразам Новіка, які, з аднаго боку, свой, бо ён «свой, вясковы», «ён павінен ведаць гэтых людзей» [6, с. 178], але ў той жа час Новік успрымаецца як чужы на падставе яго дзеянняў. Паказальна, што ён сам намагаецца адасобіцца, мяняючы прозвішча і маркіруючы такім чынам сваю «чужасць» [6, с. 130]. Вобраз немца Карлы адмаўляе статычнасць моўнай ідэнтыфікацыі, прычым лакальна выяўленая чалавечнасць перамагае нават тое, што гэта вораг, заваёўнік. З іншага боку, Чарвякоў паўстае перад героямі як чужы чалавек, выпадковы падарожны, аднак выяўляецца сваім на падставе дапамогі такім самым незнаёмым людзям [6, с. 261]. Дынамічнасць апазіцыі выяўляе яе адноснасць, прывязанасць да канкрэтнага кантэксту, што працуе на раскрыццё тэмы пераасэнсавання мінулага.

Акрэсленая зменлівасць апазіцыі «свой – чужы» актуалізуе праблему памежнага стану. Калі свой адначасова можа быць чужым, немагчыма прадказаць, якім ён выявіцца ў канкрэтнай сітуацыі. Няўпэўненасць спараджае сумневы, недавер – як да іншых, так і да сябе самога.

У рамане Ба Дзіня Вэньсюань увесь час знаходзіцца пад ціскам згаданай двайной ідэнтыфікацыі: яму блага, калі маці выяўляе светапоглядную і каштоўнасную «чужасць» і сварыцца з Шушэн [7, с. 72]; пры гэтым паводзіны маці выклікаюць напружанне паміж Вэньсюанем і Шушэн [7, с. 24]. Страх перад чарговым абвастрэннем канфлікту, распач ад немагчымасці змяніць сітуацыю ў сям’і вымушаюць Вэньсюаня пазбягаць размовы [7, с. 52], сыходзіць з дому [7, с. 30], хаваць сапраўдныя перажыванні [7, с. 66], ісці на саступкі, найбольш радыкальная з якіх – прыняцце ўласнай смерці [7, с. 66]. «Памяркоўны» (老好 lǎohǎo) характар і паводзіны галоўнага героя ў значнай ступені фармуюцца страхам апынуцца чужым для тых, каго ён лічыць і хоча лічыць сваімі, і страх адчужэння ператвараецца для Вэньсюаня ў экзістэнцыйны крызіс: «他跟她们中间仿佛隔着一个世界» (Быццам яго [Вэньсюаня] аддзяляў ад іх [Шушэн і маці] цэлы свет) [7, с. 67]. Чым менш сваіх і чым больш чужых вакол, тым мацнейшае адчуванне адасобленасці і адзіноты – аддаляючыся ад сям’і, ён набліжаецца да чужога свету – смерці.

Хісткасць размежавання сваіх і чужых у «Знаку бяды» працуе на ізаляцыю галоўных герояў. Калі ў эпізодах, прысвечаных 1921-му і 1930-му гадам, героі знаходзяцца сярод аднавяскоўцаў, пастаянна сутыкаюцца з людзьмі, то падчас вайны іх кантакты збольшага абмяжоўваюцца тымі, хто сам прыходзіць на хутар. Недавер да людзей выяўляецца ў ваганнях Сцепаніды, калі яна хоча звярнуцца па дапамогу да Карнілы, – невядома, на чый бок ён стане ў канкрэтны момант. Стаўленне да іншых фарміруецца досведам, раскрытым праз рэтраспектыўныя ўстаўкі: да вайны «свае» аднавяскоўцы зрабілі адно аднаму шмат шкоды, што вымушае ставіцца да іншых з асцярогай, дбаць найперш пра сябе і ўласную сям’ю [6, с. 182]. Акрамя таго, неадпаведнасць чаканняў і рэальнай сітуацыі выклікае сумневы ва ўласнай ацэнцы, правакуе ўскласці віну на сябе: «Што яна зрабіла не так, напроціў Бога і сумлення, чаму такая кара абрынулася на яе, на людзей?» [6, с. 122].

У «Халоднай ночы» персанажы маюць розны сацыяльны статус, што ўплывае на ідэнтыфікацыю з пазіцыі Вэньсюаня. Прагныя да грошай, багатыя, якія карыстаюцца ваенным станам, трапляюць у шэраг чужых; з іншага боку, загнаныя ў кут, бедныя, часта беспрацоўныя, але сумленныя людзі апынаюцца сваімі. Матэрыяльнае становішча, падзел на бедных і багатых, па-першае, непарыўна звязаны з падзелам маральным (Чэнь, начальнік Джоў як чужыя; Джун, Тан Боцін як свае). Па-другое, сацыяльны разрыў азначае розніцу ў досведзе (Чэнь набывае квіткі на самалёт, тады як Вэньсюаню не стае грошай на ежу), што замінае ўзаемнаму разуменню і, у сваю чаргу, павялічвае дыстанцыю паміж людзьмі.

У «Знаку бяды» сацыяльны складнік апазіцыі практычна адсутнічае: Яхімоўскі як землеўласнік належыць да панства, аднак і ён, чалавек са збяднелага шляхецкага роду, не ўспрымаецца героямі як чужы. Адсутнасць

сацыяльнага, найперш матэрыяльнага, становішча як сродку ідэнтыфікацыі паказвае розніцу горада са складанай сацыяльнай структурай і вёскі, дзе сяляне знаходзяцца ў прыблізна аднолькавых умовах. Горад як адкрыты свет і вёска як свет ізаляваны па-рознаму ўплываюць на выпрацоўку крытэрыяў падзелу на сваіх і чужых.

Фармальным сродкам арганізацыі апазіцыі «свой – чужы» з’яўляецца прастора. Прасторавыя адносіны выступаюць спосабам асэнсавання рэчаіснасці, што выяўляецца ў літаратуры праз стварэнне прасторавых мадэлей у рамках асобных тэкстаў [3, с. 267].

Цэнтрам «сваёй» прасторы ў рамане выступае пакой Вэньсюаня і Шушэн, па меры аддалення ад якога можна вылучыць такія лакацыі, як кватэра, дом, горад, краіна. Кожнае з месцаў акрэслівае мяжу паміж сваімі і чужымі ў больш шырокім абсягу. Так, у пакоі ўзаемна свае толькі Вэньсюань і Шушэн; у кватэры да іх далучаецца маці; на ўзроўні дома як свае ідэнтыфікуюцца суседзі, якія знаходзяцца ў блізкім да сям’і Вэньсюаня становішчы; жыхароў Чунціна яднае сітуацыя на фронце і пагроза акупацыі; праз гістарычныя рэаліі (вайну) і маральна-філасофскі крызіс выводзіцца супрацьпастаўленне досведу кітайцаў і некітайцаў (у кантэксце новых ідэй найперш агульна акрэсленага Захаду). Вэньсюань мае сваё месца на працы, дзе ён падкрэслена адасоблены ад усіх, акрамя Джуна, гэта мікрапрастора ў межах горада, якая акцэнтуюе адрознасць, іншасць галоўнага героя [7, с. 21, 58].

Шматузроўневая арганізацыя прасторы падкрэслівае важнасць ракурсу і прывязанасць ідэнтыфікацыі да канкрэтных умоў, бо «свой» у маштабе горада можа апынуцца кім заўгодна, калі прыйдзе ў кватэру (прыход пасыльнага ад Чэня як чужога, прыход Джуна як свайго). Пры змене погляду змяняецца ўся структура: для сына галоўных герояў Сясюаня кватэра бацькоў больш чужая, чым дом сябра па вучобе [7, с. 167]. Аб’ектыўнасць прасторы, такім чынам, спалучаецца з суб’ектыўным поглядам персанажа, агульная для ўсіх прастора асэнсоўваецца праз асабісты досвед дачыненняў з ёй, што на ўзроўні твора ў цэлым перагукаецца з адлюстраваннем нацыянальных праблем праз лёс асобных людзей.

У аповесці «Знак бяды» можна вылучыць наступныя прасторавыя ўзроўні падзелу на сваіх і чужых: істопка, хата, сядзіба, хутар, вёска, мястэчка, горад. У цэнтры аповяду знаходзіцца хутар, які акрэслівае межы падкантрольнага Петраку і Сцепанідзе свету. Прыход немцаў звужае ўласную прастору спачатку да хаты, а пасля да істопкі, што вяртае герояў да стану 1921-га года, калі менавіта істопка была іх домам. За межамі хутара знаходзяцца Выселкі, дзе раней жылі Пятрок і Сцепаніда, дзе яны ведаюць усіх і куды часта ходзяць у даваенны час. Яшчэ далей ад хутара знаходзіцца мястэчка, куды героі выбіраюцца радзей, гэта знешняя прастора, ад якой магчыма адасобіцца, што і адбываецца разам з руйнаваннем моста. На мястэчку заканчваецца «свая» прастора – астатні свет малаакрэслены, у ім амаль не вылучаецца асобных лакацый. Калі Пятрок наведвае Мінск, горад падаецца абсалютна чужым, невядомым месцам, падкрэсліваючы ізаляванасць, лакалізаванасць як рысы звыклага для герояў свету [6, с. 270–279].

Кожнаму з акрэсленых прасторавых узроўняў адпавядаюць пэўныя героі, прычым пераход мяжы стварае канфліктную сітуацыю: чужынцы – немцы і паліцаі – трапляюць у хату, цэнтр «свайго» свету, пазбаўляючы герояў звыклага месца і ставячы пад пытанне ўсю сістэму свайго і чужога. У той жа час прыход Сцепаніды ў Выселкі – сітуацыя, калі яна апынаецца ў пэўнай ступені чужой сярод высялкоўцаў. Ступаючы на чужую тэрыторыю, яна сутыкаецца з праявамі гэтай чужасці – гатоўнасцю адмовіцца ад чалавечнасці, што для Сцепаніды непрымальна. З іншага боку, прыход Сцепаніды і Петрака ў дом Яхімоўскага ўтварае няпэўную сітуацыю з нагоды таго, хто сапраўдны гаспадар хутара. Дадзены канфлікт вырашаецца праз асваенне галоўнымі героямі першапачаткова чужой прасторы, што завяршае іх беспрытульнае жыццё і дае ім цэнтр уласнага свету.

На ўзроўні прасторы кропкай судакранання двух твораў з’яўляецца адсутнасць дому пры яго фармальнай наяўнасці. Адсутнасць дому як надзейнай прасторы выяўляе няўстойлівасць, зманлівасць свайго: тое, што мусіць быць цэнтрам «сваёй» прасторы, вакол якога будзецца свет персанажа, фактычна належыць некаму іншаму, не дае пачуцця абароненасці. Пытанне пра тое, як чужое становіцца сваім (і ці магчыма гэта наогул), выводзіць на экзистэнцыйную праблематыку – пошук месца ў жыцці, сэнсу жыцця, пытанне самаідэнтыфікацыі.

У абодвух творах немагчымасць уцячы са «свайго» месца, вядзе герояў да гібелі. У рамане Ба Дзіня гэта Вэньсюань, у якога няма сродкаў і рашучасці эвакуавацца (як у Шушэн) і якому няма куды вярнуцца (як маці). У аповесці В. Быкава ізаляванасць ад свету стварае сітуацыю, калі ніхто з герояў не мае куды бегчы: для Петрака і Сцепаніды хутар – адзінае месца, дзе яны змаглі жыць; сяляне, прывязаныя да працы на зямлі, маюць мала мажлівасцей для існавання за межамі звыклага свету; нарэшце, даваенныя ўмовы, акупацыя ніяк не спрыяюць пераезду на іншае месца.

Калі прастора задае структуру апазіцыі на розных узроўнях, то часавая арганізацыя тэксту дадае да гэтай структуры дынаміку, выяўляючы працэс фармавання і разбурэння апазіцыі.

У кантэксце апазіцыі «свой – чужы» часавая дынаміка актуалізуе не толькі знешнія змены (пераход герояў з катэгорыі «сваіх» у катэгорыю «чужых» і наадварот), але і ўнутраны складнік дадзенага супрацьпастаўлення. Стаўленне герояў «Халоднай ночы» да ўласнага мінулага характарызуецца расчараваннем, стратай веры ў былыя задумы: «从前在上海的时候我们做梦也想不到会过今天这样的生活。那个时候我们脑子里满是理想» (Раней, яшчэ ў Шанхаі, мы і ўва сне не маглі ўявіць, што давядзецца жыць так, як сёння. Тады нашыя галовы былі запоўненыя ідэаламі) [7, с. 23]. Ранейшы досвед перастае ўспрымацца як свой, утвараючы канфлікт з цяперашнімі поглядамі і памкненнямі. Шушэн адчувае сябе не на сваім месцы, быццам жыве не сваё жыццё: «我一个学教育的人到银行里去做个小职员，让人家欺负，也够可怜了!» (Я, чалавек з педагагічнай адукацыяй, працую на дробнай пасадзе ў банку, гэта абразліва і нікчэмна!) [7, с. 23]. Ваганні галоўнай гераіні з нагоды ад’езду

ў іншы горад раскрываюць унутраны працэс, які ў святле апазіцыі можна акрэсліць так: заставацца са сваім, якое стала чужым, або выбраць чужое, якое можа стаць сваім.

Варта падкрэсліць, што ў рамане Ба Дзіня ўнутранае адчужэнне ўласнага досведу выяўляецца працэсуальна, героі знаходзяцца ў сітуацыі, якая выклікае крызіс і вымушае зрабіць выбар. Адсутнасць дыстанцыі дае непасрэднае бачанне становішча, ставіць акцэнт на пражыванні, у якім прысутнічаюць эмоцыі, а рацыянальны погляд нярэдка адыходзіць на другі план. Вострае адчуванне «чужасці» ўласнага мінулага супастаўляецца з неведомасцю будучыні: для Вэньсюаня гэта катастрофа, ён застаецца ў мінулым і гіне; для Шушэн гэта магчымасць, яна абірае неведомасць, у якой патэнцыйна можа быць лепш.

У аповесці В. Быкава роля часу ў асэнсаванні мінулага выяўленая больш акцэнтавана як на фармальным, так і на сэнсавым узроўні. Калі падзеі 1921-га і 1930-га гадоў паказваюць ідэалогію як значны крытэрыі падзелу на сваіх і чужых, то з часам на першы план выходзіць асабістая ацэнка і чалавечнасць. Падобная дынаміка суадносіцца са сталеннем галоўных герояў, калі з атрыманнем новага досведу яны ўсё больш засяроджваюцца на ўласным жыцці (найперш унутраным) і адмяжоўваюцца ад людзей. Іншымі словамі, кола «сваіх» людзей і межы «свайго» свету звужаюцца да ўласнай сям'і і дому. Усе, хто апынаецца звонку, у пэўнай ступені чужыя.

У адрозненне ад «Халоднай ночы» рэфлексія над мінулым адбываецца ў аповесці на пэўнай часовай дыстанцыі, а значыць прадугледжвае значна большую ролю пераасэнсавання перажытага з пазіцыі рацыянальнасці. Калі Шушэн вырашае з'ехаць, яна разглядае гэты крок як адмову ад мінулага жыцця і былых каштоўнасцей, выбар на карысць новага, надзею на паратунак: «她得到结论了: 找陈主任去。他可以帮忙她离开这个可怕的地方» (Яна [Шушэн] зрабіла выснову: трэба адшукаць начальніка Чэня. Ён дапаможа ёй пакінуць гэтае страшнае месца) [7, с. 120]. Сцепаніда кіруецца жаданнем лепшага жыцця для сям'і, аднак тут адсутнічае адмаўленне мінулага, гэта, хутчэй, развіццё яе заўсёдных памкненняў. Па-сапраўднаму глыбокае асэнсаванне мінулага адбываецца ў ваенны час, калі ў герояў паступова з'яўляецца разуменне, што гэта іх канец: «Яна ведала – яе канец набліжаўся хутка і няўмольна і думала толькі: завошта?» [6, с. 122]; «... пачынаецца новы дзень – што ён прынясе? Але ўжо было пэўна – не добрае ж ён прынясе, а новыя пакуты і страхі, можа, смерць нават» [6, с. 243]. У адрозненне ад роздумаў Шушэн, развагі Сцепаніды ні на што не ўплываюць: калі першая прымае рашэнне і змяняе жыццё, то другая не мае ніякага выйсця і кантролю над сітуацыяй. Адчужэнне мінулага для Сцепаніды спалучаецца з адсутнасцю будучыні, надзеі займець «сваё» жыццё, што паглыбляе трагізм становішча гераіні.

Ба Дзінь і В. Быкаў паказваюць розныя этапы дысацыяцыі чалавека з уласным досведам: раман выяўляе працэс адмаўлення і пошуку выйсця

ў будучыні, тады як аповесць засяроджвае ўвагу на запозненай рэфлексіі, якая не можа даць выратавання, аднак мусіць адбыцца дзеля таго, каб перажытае займела сэнс.

Такім чынам, бінарная апазіцыя «свой – чужы» дазваляе ўпарадкаваць адносіны чалавека з навакольным светам. Як у рамане Ба Дзіня, так і ў апавесці В. Быкава асноўным крытэрыем падзелу на сваіх і чужых выступаюць маральныя якасці, учынкi персанажаў; фармальна дадзеная антыномія выяўляецца ў шматузроўневай прасторавай арганізацыі. Сацыяльны крытэрыі адыгрывае істотную ролю ў «Халоднай ночы», але ў «Знаку бяды» практычна адсутнічае, што выяўляе розніцу ў фарміраванні апазіцыі ў горадзе і вёсцы. Адчужэнне ўласнага досведу раскрываецца праз часавую структуру – адмова ад мінулага (Ба Дзінь), пераасэнсаванне перажытага (В. Быкаў). Абодва творы ілюструюць хісткасць падзелу на сваіх і чужых: у «Халоднай ночы» акцэнт прыпадае на працэс пераходу свайго ў чужое і наадварот, тады як у «Знаку бяды» прысутнічае погляд з дыстанцыі і дынаміка пастаяннага звужэння кола «сваіх».

ЛІТАРАТУРА

1. Бахтин, М. М. Вопросы литературы и эстетики / М. М. Бахтин. – М. : Художественная литература, 1975. – 504 с.
2. Леви-Строс, К. Структурная антропология / К. Леви-Строс. – М. : Наука, 1983. – 536 с.
3. Лотман, Ю. Структура художественного текста / Ю. Лотман. – М. : Искусство, 1970. – 384 с.
4. Пропп, В. Морфология волшебной сказки / В. Пропп. – СПб. : Питер, 2021. – 253 с.
5. Шкловский, В. О теории прозы / В. Шкловский. – М. : Федерация, 1929. – 265 с.
6. Быкаў, В. Знак бяды / В. Быкаў. – Мн. : Папуры, 2022. – 320 с.
7. 巴金 寒夜 (Ба Дзінь Халодная ноч) / 巴金. – 武汉 : 长江文艺出版社, 2023. – 243页.